

Kommunstyrelsen

Förbättrat skydd för totalförsvaret

Information avseende slutbetänkande från Kommittén för förbättrat skydd för totalförsvarets verksamhet, SOU 2019:34

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens arbetsutskott noterar informationen till protokollet.

Sammanfattning

I betänkandet ”Förbättrat skydd för totalförsvaret, SOU 2019:34” föreslås att det införs en generell uttrycklig skyldighet i lag för kommuner och regioner att beakta totalförsvarets krav i sin verksamhet. Det föreslås även att ett statligt kontrollsystem införs med möjlighet för staten att granska och ytterst villkora eller förbjuda överlåtelser och upplåtelser av utpekad egendom som är av väsentligt intresse för totalförsvaret. Egendom som är av väsentligt intresse för totalförsvaret är hamnar, flygplatser och fastigheter i områden med geografiska förhållanden av väsentlig betydelse för det militära försvaret. Det införs också ett krav på att fysiskt skyddade anläggningar som inrättats för behov inom civilt försvar endast får avvecklas, överlåtas eller upplåtas av en kommun eller en region efter medgivande från staten. Till sist föreslås att staten genom länsstyrelsen ges en utökad möjlighet att tillvarata totalförsvarets intressen i den fysiska planeringsprocessen.

I detta ärende redogörs enbart för betänkandets innehåll. Till kommunstyrelsens sammanträde den 28 oktober 2019 kommer ärendet kompletteras med en reviderad tjänsteskrivelse samt förslag på yttrande över betänkandet.

Ärendet

Som en del i ett stärkt totalförsvaret har regeringen i den nationella säkerhetsstrategin aviserat en översyn av vilka författningsförändringar som kan behöva göras för att bättre tillgodose statens behov av att kunna värna totalförsvarets intressen. Regeringen beslutade därför under våren 2017 att tillsätta en parlamentarisk kommitté med uppdrag att se över delar av regelverket som syftar till att skydda Sveriges totalförsvarets verksamhet. I slutbetänkandet ”Förbättrat skydd för totalförsvaret” (SOU 2019:34) redovisas uppdraget och förslaget har nu lämnats på remiss till bland annat Nacka kommun. I detta ärende redogörs enbart för betänkandets innehåll. Till kommunstyrelsens sammanträde den 28 oktober kommer

ärendet kompletteras med en reviderad tjänsteskrivelse och förslag på yttrande över betänkandet.

Förslagen i betänkandet i korthet

Kommittén gör bedömningen att nuvarande lagstiftning generellt sett är adekvat och motiverad för att värna skyddet för totalförsvaret. Kommittén bedömer dock att ansvarsförhållandet mellan stat och kommun behöver förtydligas för att stärka skyddet för totalförsvaret.

Kommuner och landsting ska beakta totalförsvarets krav i sin verksamhet

I betänkandet konstateras att nuvarande lagstiftning inte uttryckligen kräver att totalförsvarets intressen ska beaktas i kommunal verksamhet och att kommuner och regioner därför kan fatta beslut som anses kan få negativa konsekvenser för totalförsvaret. Som exempel nämns bland annat frågan om Stockholmsregionens drivmedelsförsörjning och avveckling av drivmedelsdepåerna i Bergs oljehamn och Loudden. Kommittén föreslår att det införs ett förtydligande av kommuners och regioners skyldigheter att beakta totalförsvarets krav i all verksamhet. Detta generella krav föreslås föras in i lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap. Förtydligandet innebär att det införs ett krav på att kommuner och regioner vid behov ska samråda med länsstyrelsen i frågor av betydelse för totalförsvaret. Syftet med den förslagna bestämmelsen är att stärka kommunernas medvetenhet om totalförsvarets betydelse och behov samt att säkerställa att totalförsvarets intressen beaktas i nödvändig utsträckning i det kommunala beslutsfattandet.

Länsstyrelsen ges utökad möjlighet att tillvarata totalförsvarets intressen i den fysiska planeringsprocessen

I betänkandet konstateras att det är viktigt att totalförsvarets intressen i dess helhet kan beaktas effektivt i den fysiska planeringen. När exploatering sker av ett markområde av intresse för totalförsvaret bedöms det finnas risk för irreparabel skada på detta intresse. Kommittén bedömer att tillfälliga behov och ekonomiska intressen inte bör kunna ges företräde framför statens möjligheter att bevaka totalförsvarets intressen i den fysiska planeringen. Enligt plan- och bygglagen ska länsstyrelsen, vid samråd med kommunerna om översiktsplaner, verka för att riksintressena blir tillgodosedda. Kommittén föreslår att det införs ett krav på länsstyrelsen att, utöver de utpekade riksintressena, även lyfta fram andra aspekter av totalförsvarets intressen i samråd om översiktsplaner. Kommittén föreslår också att länsstyrelsens möjligheter att ingripa mot kommunala beslut att anta, upphäva eller ändra en detaljplan eller områdesbestämmelser utökas till att även gälla då beslutet kan antas innebära att totalförsvarets intressen påtagligt motverkas i något annat avseende än att ett utpekat riksintresse inte tillgodoses. Förslaget innebär därmed att ytterligare en överprövningsgrund för länsstyrelsen föreslås införas.

Statligt kontrollsystem för granskning och förbud för egendomsupplåtelser av väsentligt intresse för totalförsvaret

I slutbetänkandet konstateras att det i dag inte finns något krav i lagstiftningen på att totalförsvarets intressen ska beaktas vid överlåtelser eller upplåtelser av egendom av väsentligt intresse för totalförsvaret. Kommittén identifierar flera konsekvenser av detta. En konsekvens kan bli att totalförsvarsviktig egendom skingras eller förstörs. En annan konsekvens är att en antagonist genom att förvärva eller nyttja en fastighet inom ett från totalförsvarsynpunkt viktigt område kan få en sådan kontroll över geografin att det blir möjligt att skada svenska försvarsförberedelser. En permanent eller tillfällig rådighet över infrastruktur, såsom en hamn eller en flygplats, anses också möjliggöra för en antagonist att agera för att skada Sveriges totalförsvaret. Genom utvalda förvärv eller nyttjanden av egendom i Sverige kan främmande makt försvåra svensk försvarsverksamhet, utöva olaglig underrättelseverksamhet eller på annat sätt stödja en verksamhet som är riktad mot Sveriges säkerhet. I slutbetänkandet framförs att en angränsande brist i dagens system är att kommuner och regioner utan närmare begränsningar kan överlåta, upplåta eller avveckla vissa fysiskt skyddade anläggningar, exempelvis ett bergrum, som byggts upp eller bekostats av staten för det civila försvarets behov. Även detta anses kunna medföra en risk för att totalförsvarsviktig egendom skingras eller förstörs.

Kommittén föreslår att det införs en ordning som innebär att totalförsvarets intressen ska beaktas inför överlåtelse och upplåtelse samt i vissa fall avveckling av närmare utpekad egendom, som är av väsentligt intresse för totalförsvaret. Det innebär att staten ges möjlighet att granska och ytterst förbjuda sådana förfaranden om väsentliga totalförsvaretsintressen så kräver. Kommittén bedömer att ett kontrollsystem som utmynnar i att staten kan hindra en tilltänkt överenskommelse är ett lämpligt och effektivt komplement och alternativ till den befintliga expropriationslagstiftningen. Kommittén föreslår att kontrollsystemet ska omfatta hamnar och flygplatser, fastigheter i områden med geografiska förhållanden av väsentlig betydelse för det militära försvaret samt skyddade anläggningar som inrättats för behov inom civilt försvar

Eftersom ett kontrollsystem kan innebära en inskränkning i enskilda ägares rätt att fritt få förfoga över egendom och också kan medföra en viss inskränkning i den kommunala självstyrelsen har kommittén gjort bedömningen att det för närvarande saknas möjligheter att peka ut annan egendom än den nämnda, det vill säga hamnar och flygplatser, fastigheter i skyddsvärda geografiska områden samt skyddade anläggningar som inrättats för behov inom civilt försvar. Kommittén konstaterar att det föreslagna kontrollsystemet innebär en inskränkning i den kommunala självstyrelsen när det gäller kommunernas rätt att fritt förfoga över egendom. Enligt kommittén är det dock angeläget med en enhetlig nationell reglering för att skyddet av viktiga totalförsvaretsintressen ska kunna uppnås och att intrånget i den kommunala självstyrelsen därmed är godtagbart. Kommittén föreslår att Länsstyrelserna i Skåne, Stockholms, Västra Götalands och Norrbottens län blir granskningsmyndigheter och ges behörighet att godkänna, villkora och förbjuda

förfaranden enligt lagen. Av slutbetänkandet framgår hur processen kring den tilltänkta granskningen ska ske och vilka ingripanden granskningsmyndigheten kan vidta.

Kommittén föreslår att en förbjuden försäljning av en fastighet belägen inom ett skyddsvärt geografiskt område ska medföra rätt till statlig inlösen för enskild ägare utifrån de villkor som överenskommit mellan de tilltänkta eller tidigare parterna. Någon kompensationsrätt föreslås däremot inte i förhållande till kommuner och regioner. Kommittén anser att kommuner och regioner har ett ansvar och incitament att värna totalförsvarets intressen, inklusive ett starkt egenintresse av att totalförsvarsviktig infrastruktur inom kommunen, såsom en hamn eller flygplats, inte utsätts för risker i samband med en upplåtelse eller överlåtelse. Kommuner har också större möjligheter än enskilda att bedöma lämpligheten i tilltänkta affärer, inte minst genom upparbetade kommunikationsvägar till länsstyrelser och Försvarsmakten.

Ekonomiska konsekvenser

Det ekonomiska konsekvenserna, utifall de föreslagna författningsändringarna vinner laga kraft, kommer beskrivas i beslutsunderlaget som går upp till kommunstyrelsen den 28 oktober 2019.

Konsekvenser för barn

Konsekvenserna för barn, utifall de föreslagna författningsändringarna vinner laga kraft, kommer beskrivas i beslutsunderlaget som går upp till kommunstyrelsen den 28 oktober 2019.

Bilagor

1. Sammanfattning och författningsförslag, SOU 2019/34

Mats Bohman
Trafik- och fastighetsdirektör
Nacka kommun

Therese Kalinski
Säkerhetschef
Nacka kommun